

MÜZZEMMİL

﴿ ۷۳ ﴾ سُورَةُ الْمَزْمَلِ

Müzzemmil Sûresi Mekkîdir. Ancak hepsi bir defada nâzil olmayıb âhırındaki «

« إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ

rivayetinde baş tarafı Müddessirden evvel nâzil olmuştur. Lâkin cumhûrun kavlince Müddessirin baş tarafı

bundan önce fakat pek yakındır. Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem Hazretlerine Hıra mağarasında

Melek gelib de söylediklerini söylemesi üzerine Hazreti Peygamber Hadice radiyallahü anhanın nezdine

döndüğü zaman « زَمَلُونِي زَمَلُونِي = beni örtün beni örtün» demişti. Bunun üzerine «

« يَا أَيُّهَا الْمَزْمَلُ » arkasından da « يَا أَيُّهَا الْمَدَّثِرُ » nâzil olmuştur. Bezzarın ve

Evsatta Taberanînin ve Delâilde Ebu Nüaymin Cabir radiyallahü anhdan rivayetlerinde ise ; Kureyş

Darünnedvede toplanmış, şu adama bir isim takın da halk ona göre hareket etsin demişlerdi. Kimisi kâhin

dedi, kâhin değildir dediler, kimi mecnun dedi. Mecnun değildir dediler, kimi sâhir dedi, sâhir değildir

dediler, sevgiliyi sevgilisinden ayırır dediler, bu suretle müşrikler meclislerinden dağıldılar, bu Hazreti

Peygambere vâsıl olduğu, bunun üzerine siyabını örtünüp disârına büründü, derken Cibril gelip «

اهـ . «يَا أَيُّهَا الْمَزْمِلُ» . «يَا أَيُّهَا الْمَدَثِرُ»

Âyetleri - Medenîde on sekiz, Bısrîde on dokuz. Maadasında yirmidir.

Kelimeleri - İki yüz elli sekiz.

Sh:»5419

Harfleri - Sekiz yüz seksen sekiz.

Fasılası - Yalnız ا harfidir.

Buradaki «قَم» emrinin Sûrei Cindeki «وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ»

kıyamında bilhassa münasebeti aşikârdır. Allah tealâ Resullerinden ihtiyar buyurduğu ve İns ü Cinnin

şerrinden muhafaza ederek zikrolunan hasaisa mazher kıldığı o mürtezâ Resuli tanıtmak ve gizlilikten

zâhire çıkarmak üzere buyuruyor ki:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
﴿١﴾ يَا أَيُّهَا الْمَزْمَلُ ﴿٢﴾ قُمْ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٣﴾ نِصْفَهُ
أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ﴿٤﴾ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا
﴿٥﴾ أَنَا سَنَلْقَىٰ عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ﴿٦﴾ إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ
أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلًا ﴿٧﴾ إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا
﴿٨﴾ وَادْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ﴿٩﴾ رَبُّ الْمَشْرِقِ
وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ﴿١٠﴾ وَاصْبِرْ عَلَىٰ
مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ﴿١١﴾ وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ
أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ﴿١٢﴾ إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا
وَجَحِيمًا ﴿١٣﴾

Sh:»5420

﴿١٣﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٤﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ

الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ﴿١٥﴾ إِنَّا
أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ
رَسُولًا ﴿١٦﴾ فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلاً
﴿١٧﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا
﴿١٨﴾ السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا ﴿١٩﴾ إِنْ هَذِهِ
تَذَكَّرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذْ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٢٠﴾

Meali Şerifi

Ey o örtünen (Müzzemmil)! 1 Kalk gice, meğer biraz 2: Yarısı, yâhud eksilt ondan biraz 3 Yâhud artır ve

Kur'an oku, tertil ile yavaş yavaş güzel güzel 4 Çünkü biz senin üzerine ağır bir söz ilka edeceğiz 5 Çünkü

gece neş'esi hem daha dokunaklı hem deyişçe daha sağlamdır 6 Çünkü sana gündüzün uzun bir yüzüş

vardır 7 Hem rabbının ismini an ve masivâdan kesilerek ona çekil 8 O meşrik u mağribin rabbi, başka tanrı

yok ancak o, o halde yalnız onu tut vekil 9 Ve ağyarın diyeceklerine sabret ve onları bir hecri cemil ile terket

ayrıl 10 Ve bırak da bana o tekzib edici zevk-u refah sahiplerini, mühlet ver onlara biraz 11 Çünkü bizim

yanımızda bukağılar var, ve bir cehim var 12 Ve buğaza duran bir ta'am ve bir azabi elim var 13 O gün ki

yer ve dağlar

Sh:»5421

sarsılacak, dağlar erimiş bir kum yığınınına dönecektir 14 Haberiniz olsun biz size bir Resul gönderdik,
üzerinizde şâhid, netekim gönderdiğimiz gibi Fir'avne bir Resul 15 Ki Fir'avn o Resule ısyan etti de biz onu
vehîm bir tutuşla tuttuk alıverdik 16 O halde siz nasıl korunursunuz küfredersiniz? O gün ki çocukları ak
saçlı kocalara çevirir 17 Sema onunla çatlamış tır ve onun va'di fi'le çıkarılmıştır 18 İşte bu bir tezkiredir,
artık dileyen rabbına bir yol tutar 19

1. ﴿الْمَزْمَلِ﴾ - Müzzemmil, tefe'ul babından ismi fâil, aslı mütezemmil, ta, zaya idgam

olunmuştur. Örtüsüne bürünüp örtünen demektirki kendisi örtünmüş veya başkası tarafından örtülmüş
olabilir. Bunun büyük bir vâkıa karşısında başını içine çekmek, gizlenmek, kaçınmak, rahata meyletmek gibi
kinâye ma'naları da olabilir. Netekim Râgıb, istiare tarikiyle işe pek ehemmiyet vermeyen, kısa davranan
ma'nasına kinâye ve ta'rîz olmasını söylemiştir. Tezemmul masdarının sülâsîsi olan zeml maddesi bir çok
ma'nalara gelir: meselâ zeml ve zemelan, atın, davarın neş'e ve cümbüşle bir nevi' yürüyüşü, yine zeml,

terkiye redif almak, zelm, yük yüklemek, zemil ve ziml redif ve arkadaş, zümle, çok yoldaş cemaati

ma'nalarına geldiği cihetle tezemmül bunlardan herhangi bir tefe'ule muhtemil olabilir. Lâkin bilhassa

ma'ruf ve mesmu' olan hâkikat ma'nası teleffuf bissiyab, esvabına bürünüp örtünmek olduğu beyan

olunuyor. Bir de müzzemmil, yük yüklemek ma'nasına zemlden yükü yüklenen ma'nasına geldiği

söylenmiştir.

« يَا أَيُّهَا الْمَزْمِلِ » hitabı ilk evvel Hazreti Peygamberi intibaha da'vettir. Ba'zıları için

ehemmiyetine binâen bunun ne yatıyorsun? Neye gizleniyorsun? Neye zayıf davranıyorsun? Kalk gibi bir

nev'i ta'rız ve azarlama tarzında bir

Sh:»5422

şiddet hitabı olduğunu, ba'zıları da taltif ma'nasiyle bir teşvik hitabı olduğunu söylemişler ve böyle olması

makamı nübüvete daha lâayık olacağını mülâhaza eylemişlerdir.

Ebu Hayyanın zikrettiği vechile süheylî demiştirki: Müzzemmil ismi aleyhissalâtü vesselâmın ötedenberi

tanına geldiği isimlerinden bir isim değildir. Ancak bu hitab sırasında bulunduğu bir haletten müştaktır.

Arab bir muhabata itab etmeksizin mülâtafa kastedtiği zaman ona bulunduğu halden müştak bir isim ile

nida' eder. Netekim Hazreti Ali Kerremallahü vecheh toprak üzerinde uyumuş ve böğrüne toprak yapışmış

olduğu bir sırada Resuli Ekrem sallâllahü aleyhi vesellem ona « قُمْ يَا أَبَا التُّرَابِ » kalk ey

toprak babası» diye hitab buyurmakla ona mülâtafe ettiğini anlatmıştır. İşte « يَا أَيُّهَا الْمَزْمَلُ »

hitabında da böyle bir te'nis ve mülâtafe vardır **اه**. Bu beyanın en sağlam olarak ifade ettiği hâkikat

Resulullah hakkında müzzemmil ismi evvelce ma'ruf olan bir ism olmayıp ancak bu hitab lâhzasındaki

halini gösteren bir vasf-ü taltif olduğunu bildirmesidir. Lâkin mülâtafe ta'birinin zâhiri vechile bunun bir lâtfie

siyakında olması emrin ibtida vücut için olmasına münasib düşmez. Bir nedib ve istihbab mahiyetinde

telâkkî edilmesini iktiza eder. Buna zâhib olanlar bulunmakla beraber bu telakkî ibtidâi risalet işinin

ehemmiyeti « اِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا » kavlinin ağırlığı karşısında hafif

görünür. Tarafi ilâhîden zatı Muhammedîyi makamı risalete yükseltmek üzere kıyam emrini vermek için

gelen bu nidayı evveli emirde şiddetli bir tenbih telakkî etmek, lâtfie gibi telaktî etmekten daha çok yüksek

bir belâgatle risaletin şan-ü şerefine ihtiramı ifade eder.

Peygamberin bu nida esnasında bulunduğu tezemmül hali ne idi? Ve niçin idi? Bunda bir kaç vecih

söylemişlerdir.

Sh:»5423

BİRİNCİSİ, cumhur bunun balâda beyan olunduğu üzere « زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي » diyerek

örtünmüş yatmış olması hali, bunun sebebi de Hıra mağarasında gördüğü Melekin ve aldığı vahyin

şiddetinden duyduğu havf-ü heyecan olduğunu, ba'zî rivayette de Kureyşin darünnedvedeki sözlerinden

te'essürü olduğunu söylemişlerdir. Bu hal içinde Peygambere te'nis ve taltif tam zamanında yetişen bir

inayeti ilâhiye olduğunda şübhe olmamakla beraber bunun daha yüksek bir intibaha da'vet siyakında

şiddetli bir takviye olması herhalde daha kuvvetli bir inayet ve imdad olur. Bu hal içinde Peygamberin

örtündüğü ne idi? Ba'zıları bunun bir kadife: ya'ni saçaklı bir Acem keçesi olduğunu söylemişlerdir. Ba'zıları

da Hazreti Hadîcenin mırt ta'bir olunan büyük bir kisâsı, ihramı veya battaniyesi demişlerdirki ikisi arasında

fark olmasa gerektir.

İKİNCİSİ: Katâde demiştirki, Hazreti Peygamber salâti için elbisesine bürünmüş idi, Ferr'a ve İbni cerîr

bunu ihtiyar etmişler. Bu surette müzzemmil hitabı mücerred teşvîk için olmuş olur. Gerçi burada « قَم »

emrinden evvel salât için bir emir bulunduğu ma'lûm değildir. Lâkin İbni cerîr, Hazreti Peygamber geceleri namaz kıları, işidenler de gelip iştirâk etmeğe başlamışlar, bir cemaat husule gelmişti, Resulullah onların toplanmasını pek muvafık görmeyip devam edememelerinden ve farz kılınmasından sakınmıştı «ey insanlar tâkat getirebileceğiniz amellere girişin, siz amelden usanmadıkça Allah tealâ sevabdan usanmaz, amellerin hayırlısı ise devamlı olanıdır» diye nasihat etmişti, devam edenler devam ediyordu «

يَا أَيُّهَا الْمَزْمَلُ» nâzil oldu, farz kılındı, diye Hazreti Aîşeden rivayet tahrir etmiştir. Resulullahın

Hıra ğârında Tehannüs ve teabbüd ettiği de sıhahta mervidir.

ÜÇÜNCÜSÜ, ıkrime, müzzemmil hıml ma'nasına zimlden büyük yük yüklenen mefhumıyla mecaz

olup

Sh:»5424

يَا أَيُّهَا الْمَزْمَلُ» ey nübüvvet yükünü yüklenen demek olduğunu söylemişirki güzel bir

ma'nadır. Bu üç kavle nazaran bu âyetin nüzulünden i'tibaren Peygambere müzzemmil ismiyle hitabda şu

mefhumlardan birisi mülâhaza edilmek lâzım gelir: « زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي » diyen, ikincisi, ey namaz

kılmak, ibadet etmek için giyinip hazırlanan, üçüncüsü, ey nübüvvet ve risalet yükünü yüklenen. 2.

﴿قُمِ اللَّيْلَ﴾ gece kıyam et - kalk, gece kıyam, maksada göre şumullü ma'nalar ifade eder. Burada

kelâmın tertil, zikir, tebettül gibi siyakından anlaşıldığına göre ibadet için kıyam olduğu anlaşılıyor,

müfessirîn nemaza kalk demek olduğunu beyan ediyorlar. Ki bunun iki vechi vardır. Birisi «

﴿قُمْ إِلَى الصَّلَاةِ﴾ takdirinde olması, birisi de kıyam ta'birinin namaz ma'hâsına olmasıdır. Onun

için kıyâmı leyl gece namazında urfi şer'î olmuştur, gece kaim gündüz saim denilir. Gece kaim olmak,

yatmazdan evvel de, uyuyup sonra kalkmak suretiyle de olabilir, ikincisine teheccüd denilir. Gece kalk

demekten lisanımızda uykudan kalkmak anlaşılırsa da gece kaim ol, denilmek ikisine de muhtemildirki

burada zâhir olan budur. İslâmda beş vakit namaz farz kılınmazdan evvel ibtida Peygambere bu emrile

gece farz kılınmış olup Peygamber ve Ashabının Ramazanda olduğu gibi her gece uzun uzadı namaz

kıldıkları, sonra bu Sûrenin âhırında gelecek olan «

﴿إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ . . .﴾ âyetiyle mıkdarı ta'dil ve tahfif olduğu ve

ba'zılarının kavlince bundan murad teheccüd olup ve beş vakit namaz farz kılındıktan sonra teheccüdün

vücubu ümmet hakkında nesh olduğu Peygamber hakkında da «

﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ﴾ emri carî olduğu beyan olunuyor. Ba'zılarının

kavlince ise kıyâmı leylin vücubu hiç nesh olunmamış, ancak tahfif olunmuştur. Diğer ba'zıları ise bu ilk

kumilleyle emrinin farziyyet için olmayıp nedib suretiyle bir teşri' olduğuna, nısf veya daha az veya daha çok diye miktar

Sh:»5425

hakkındaki tahyirin buna delâlet eylediğine ve binaenaleyh teheccüdün ne evvel ne sonra ne Peygambere ne de ümmete farz kılınmadığına zâhib olmuşlardır.

﴿إِلَّا قَلِيلًا﴾ meğer biraz - birazı müstesna, ya'ni gecenin birazından maadasında kalk - Ne kadar? 3. ﴿نِصْفَهُ﴾ gecenin nısfı, yarısı ﴿أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا﴾ yâhud ondan

biraz eksilt - yarısından az kalk, amma o eksiltmek yarının yarısından ya'ni gecenin dörtte birinden fazla

olmasın, en aşağı dörtte biri kadar kalk. Çünkü rub'undan aşağı eksiltmek nısfın nısfından kalil değil, kesîr

olmuş olur. 4. ﴿أَوْ زِدْ عَلَيْهِ﴾ Yâhud artır - yarısından ziyade kıl, ki bu da üçte ikisi, nihayet

dörtte üçü kadar olabilir. Burada nısf, eksik ve ziyade, gecenin birazından maada olan kalkılacak kısmını

yâhud istisna edilen kalkılmıyacak olan kalîli beyan olabilir. Gerek müstesna minh gerek müstesna hangi

taftan mülâhaza edilse netice aynî olur. Çünkü bir tarafı eksildikçe diğeri mütekabilen aynî nisbette artar,

birisi arttıkça diğeri aynî nisbette eksilir. Şu kadarki naks ve ziyade muhataba nisbet edilmiş olduğundan

kiyam gibi onun fi'li olmak lâzım gelir. Bu ise bunların kalkılmıyacak olan müstesna kalîli değil, kalkılacak

olan gece müddetini beyan olduğunu iş'ar eder. Bu karîne ile Ebüssüüdün dediği gibi « **نصفه** »

zamîrinin raci' olduğu müstesna minh leylden bedel olarak kıyam müddetini beyan olmak zâhirdir. «

﴿ **أَوْ زِدْ** ﴾ • ﴿ **أَوْ انْقُصْ** ﴾ » fi'illeri de « **قَم** » emrine mâ'tuttur. Bu suretle istisna edilen

birinci kalilen de dolayısıyla mütekabilen beyan edilmiş olarak gecenin nısıf, sülüs veya rubu', veya

sülüsane ve üç rub'a kadar müddetine şâmil olabilir. Bunun hepsi müstesnâ minh olan gecenin küllünden

az olmakla beraber ba'zısında müstesna, mütebakîden az olsa da ba'zısında müsavî veya çok olmuş olur.

Sh:»5426

İstisnalarda çıkanın külle müsavî olmamak üzere kalandan az veya çok olması câizdir. Fakat istisnanın

tabiatine nazaran çıkanın kalandan az olması zâhir ve kıyastır. Bunun aksi yapıldığı zaman bir nüktesi

olmak lâzım gelir. Burada evvelâ kıyasa muvafık olmak üzere « **إِلَّا قَلِيلًا** » leylden istisna edilmiş,

bununla beraber o kalîlin mütebakîye müsavî veya ondan çok olabileceği de anlatılmıştır: bunda başlıca üç

nükte vardır.

BİRİNCİSİ, evvel emirde istisnanın az olması kaidesine tenbih.

İKİNCİSİ, istisnanın şazz olarak müsavî veya çok alması da câiz ise de kıyam müddetinin nisfı geçmesi evlâ olacağına bir işaret,

ÜÇÜNCÜSÜ, uyku ve gaflet ile geçen müddet, kemmiyyet i'tibariyle nisfından çok olsa da kıymet ve keyfiyyet i'tibariyle az ve zikr-ü ibadet ile geçen müddet, diğerinden az da olsa çok demek olacağına işaret, ve işte bu üç nükteyi iş'ar için evvelâ « **الَّا قَلِيْلًا** » istisna edilmiş, sonra da o kalîlin müsavî veya az veya çok olabileceği maamafih herne olsa az demek olacağı anlatılmak üzere âyet, bu uslûbı beyanda vârid olmuştur. Bu üç mîkdar beyindeki tahyir, halin icabına veya gecelerin uzayıp kısılması takdirlerine göre en muvafıkını ihtiyar için demek olur. Bunlar içinde rub'a kadar ekalli müteyekkan ve binaenaleyh farz, ziyadesi nedb ifade eder. O suretle kalk

﴿وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيْلًا﴾ -

Tertîl, bir şey'i güzel tensiyk ve tertib ile kusursuz olarak açık açık hakkını iyfa ederek tebyîn eylemektir.

Aralarında çok değil, biraz açıklık bulunmakla beraber gayet güzel bir nizamda görünen parlak ön dişlere «

شَعْرٌ رَتَلٌ» ta'bir ederler, sözü de öyle tane tane yavaş yavaş mühlet ile ve güzel te'lif ve beyan ile

söylemeğe dahi tertîlikelâm

Sh:»5427

derler. Kur'anın tertîli de böyle her harfinin, edasının, nazmının, ma'nasının hakkını doyura doyura vererek

okunmasıdır. Burada «rettîl» den sonra «تَرْتِيلًا» masdariyle te'kid olunması da bu tertîlin en güzel

mertebede olması matlûb bulunduğunu gösterir. Bir söz haddi zatinde ne kadar güzel olursa olsun gereği

gibi güzel okunmayınca güzelliği kalmaz. Güzel okumasını bilmiyenler güzel sözleri berbad ederler.

Kelâmın tertîl ile güzel söylenmesi ve okunması ise sâde ses güzelliğiyle gelişi güzel eze büze tegannî

etmek, sazteli gibi sade ses üzerinde yürümek kabîlinden bir musikî işi değildir. Nazmın ma'nâ ile

münasebeti ve lisan fesahat-ü belâgati hakkiyle gözetilerek ruhî ve ma'nevî bir mütabakatle yerine göre

şiddet yerine göre yumuşaklık, yerine göre medd, yerine göre kasır, yerine göre gunne, yerine göre ızhar,

yerine göre ihfa, yerine göre iklâb, yerine göre vasıl, yerine göre sekî veya vakıf ve hasılı bütün maksad,

ma'nâyı duymak ve mümkün olduğu kadar duyurmak olmak üzere tecvid ile okumak işidir. Bunun için

Kur'an okumakta tertil ve tecvid lâzımdır. Tecvid de kaf çatlatmak derdiyle çatlatmaktaki ma'nâyı gayb etmek değildir. İlmî kıraet ve Tecvid kitaplarında Kur'an kıraeti üç merteye üzere tasnif olunmuştur.

Tahkik, tedvir, hadr. Tahkik, meddi munfasılı dört veya beş elif miktarı çekecek suretle gayet ağır

bir

Sh:»5428

ahenk ile okumaktır. Tedvir, iki veya üç elif miktarı çekecek vechile orta okumaktır. Hadr de meddi tabii gibi

bir elif miktarı çekecek vechile seri' okumaktır. Bir elif, iki fetha miktarı demek olduğuna göre bir harekenin

belli olacak vechile okunuşundaki ilk ses müddeti ahengin sür'at ve ağırlığına göre her kıraetin meftahını

teşkil eder. Âsım, Hamze, Nafi'den veriş kıraetleri tahkik, İbni Âmir, Kisaî kıraetleri tedvir, sairleri hadr

tarzındadır. Lâkin bunların hiç birinde bir harf veya harekenin hakkı çiğnenecek vechile okunmak câiz

olamayacağı cihetle asıl ma'nâsiyle tertil hepsinde şarttır. Böyle hadr ve tedvir taksimine cevaz veren ise

gelecek olan « فَاقْرَأْ مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ » emridir. Görülüyor ki burada tertili Kur'an

emri kıyamdan ilk maksad bu olduğunu gösterir. Bu ise Kur'anın namazda ve namaz haricinde kıraet ve

ta'lim-ü tedrisi ile tebliğine şâmil olabilirse de kıyamda okunması urfen namazda okunmasıdır. Bir de bu âyet, bu sûre nâzil olduğu zaman Kur'andan ba'zı şeyler nâzil olmuş bulunduğunu anlatır. Fakat henüz çok bir şey nâzil olmadığı cihetle her gece bu kadar uzun müddet kalkıp da Kur'an tertil etmek bunun mücerred bellek için değil, namaz ve ibadetle tatbık için okumağa vesiyile olduğunu iş'ar eder. Bununla beraber bu kıyam ve tertilin maksud bizzat olmayıp ihzârî bir mukaddime olduğu beyan olunmak üzere buyuruyor

ki 5. ﴿ اِنَّا سَنُلْقِيْ عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيْلًا ﴾ çünkü biz sana ağır bir söz ilka edeceğiz -

tehammülü, icra ve iyfası çok zor olan büyük bir kelâmı üzerine indirip tatbık ve icrasını sana emredeceğiz ki o söz, ağır teklifleri ve mes'uliyetleri ihtiva eden ve def-u reddi kabil olmıyan Kur'an ile risalet emri, ilkası da onun vahyidir. Resulullah'a vahiy nâzil olurken o kadar ağır ve şiddetle gelirdi ki derhal çehresi değişirdi. Netekim Hazreti Aişe demişti ki: gayet soğuk bir günde vahiy inerken

Sh:»5429

baktım, açılırken alnından ter fışkırıyordu. Kezalik Hıccetül'veda'da Arafatta Gadbâ nam devesinin üzerinde iken vahiy gelince ağırlıktan deve çöke kalmıştı. Vahiy ve ilka böyle maddeten bile bir sıklet ve tazyık ile geldiği gibi ma'nâsındaki ahkâm ve ahlâkın icra ve tatbikatı da nice mücahedelere mütevakkıf ağırlıkları

muhtevîdir. Kur'anı okumak kolay olsa da onunla amel zordur. Sonra mîzanda ecr-ü sevabı da ağırdır. İşte

ibtida gece kıyamı ve Kur'an tertili ile emir, o cümleden olmak üzere gelecek olan ağır emirlerin icrasına

kabiliyyet ve isti'dad kesb etmek üzere nefislerin terbiyesi ve mücadele kuvvetlerinin terakkî ve inkişafı için

ihzarî bir riyazattır. Bunun gündüz yapılmayıp da geceden başlamasının sebebi ve hikmeti 6.

﴿ اِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ ﴾ çünkü gece nâşiesi: gece yetişen nefis, veya gece vukua gelen hâdis

veya gece neş'esi ve neş'eti ﴿ هِيَ اَشَدُّ وَطْءًا ﴾ .

VATI, lügatte basmak çiğnemek, yumuşatıp döşemek, hazırlamak, uydurmak, ya'ni uygun hale koymak

ve uygunluk ma'nâlarına masdar, bir de tümseklikler arasında basık ve engin yere denir. Ebu Amir, ve ibni

Âmir kıraetlerinde « وَاو » in kesri « طَا » nın fethi ve medd ile « وَطْءًا » okunur. Müvatae' uygunluk,

mutabekat demektir. Ya'ni gece nâşiesi daha baskın daha samimî, yâhud kalb ve vicdana daha uygun.

Gece sükûnet ve inkita' hengâmı olduğu için uyanık olanların gözü gönlüne daha mutabık ve gündüzün

mevani' ve meşagil içinde duyulamıyacak hadisâtı duymak için keşfi daha açık ve riyadan, agyarın

müzahamesinden âzâde olarak gayei ihlâsa daha muvafık yâhud daha keskin daha dokunaklıdır. «

﴿ وَاَقْوَمُ قِيَلًا ﴾ ve deyişce, söyleyiş ve anlayış cihetiyle daha sağlamdır - kelâm daha iyi söylenir ve

duyulur, gürültüler kesilmiş bulunacağı cihetle kıraet ve tefekkür mütalea ve

tezekkür,

Sh:»5430

söylenen ve dinlenen söz daha sağlam olur. 7.

﴿إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا﴾ Çünkü senin için gündüzün uzun bir yüzüş

(bir sebahat) var - burada sebh; yüzmek iki vech ile tefsîr edilmiştir.

BİRİSİ: yer yüzünde hareket, meşgul edecek, kırâet ve ibâdete mani' işler vardır. Onların arasında

geceki huzur ve neş'e olmaz demektir.

İKİNCİSİ de diğer havayicini ve mühim işlerini görecektir müsaid bir zaman vardır demek olur.

ÜÇÜNCÜ bir ma'na da: bu kıyam ile me'mur olduğun gecenin bir gündüzü gelecektirki sen o zaman

uzun bir nezahete ve temizliğe ireceksin mealinde istikbal için bir tebşir olur. «

«وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ» gibi. İşte enfüsî, âfakî bu sebeplerden dolayı ilerisi için hazırlanmak üzere

gece kalk ve tertil ile Kur'an oku 8. ﴿وَاذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ﴾ ve rabbının ismini zikret - gece ve

gündüz an. Ki tesbih ve tehlil, tekbir, temcid, tevhid, namaz, Kur'an okumak ilim ta'limi, Allah için nasihat ve

irşad gibi resulullahın gece ve gündüz bütün saatlarında meşgul olduğu şeyler bunda dahildir.

﴿وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً﴾ ve ona, ya'ni rabbına tebtıl ile tebettül eyle - kendini her şeyden

çekerek rabbına çekil, ihlâs ile onun emr-ü tâatine meşgul ol, içinde yüzdüğün Dünya meşagil ve makasıdı,

alâkası gönlünü asla işgal etmesin.

TEBETTÜL; lügatte katı' etmek, kesmek demektir. Netekim ibadette Allaha inkıtâından dolayı Hazreti

Meryeme Betül denilmiştir. Erkeklerle rağbeti olmıyan kadına da betül denilir.

TEBTİL; iyice ve tamamıyla kesmek, tebettül çalışarak kesilip çekilmektir. Razî derki «

﴿وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً﴾ yâhud

Sh:»5431

« ﴿وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً﴾ buyurulması ince bir « ﴿بَتَّلْ نَفْسَكَ تَبْتِيلاً﴾ buyurulmayıp

ma'nayı ifade eder. Şöyleki asıl maksud bizzat tebettüldür. Tebtül ise tesarruftur. Tesarruf ile meşgul olan

Allaha mütebettül olmaz. Zira Allahın gayriyle meşgul olan Allaha inkıta' etmiş olmaz. Lâkin tebettül husule

gelmek için de evvelâ tebtül lâzımdır. Netekim «

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا» buyurulmuştur. Onun için,

EVVELÂ, maksud bizzat olan tebettülü sonra da onun şartı olan tebtülü zikreylemiştir **اه**. Zikrin ve

tebettülün rab ismine tealluk ettirilmesi de evvela mahlûk ve merbubdan kat'ı nazar edip Halık tealânın

ahkâmı rububiyetine, enfusî ve âfakî tedbir ve tesarrufu esrarını mülâhazaya dalmak,

SANİYEN, fi'ilden fâile, hükümden hâkime teslimi nefis eylemek ma'nasına işarettir. Ondandır dolayı tavzîh

ile buyuruluyor ki o senin rabbın 9. ﴿رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ﴾ bütün Maşrik ve

Mağribin rabbıdır - rabbül'âlemîndir. Âlemde gerek parlıyan gerek sönen her şey'in her hususta rabbı,

müdebbiri, mürebbisi, maliki odur. Parlatan o, söndüren de odur. Herkes gerek bilsin gerek bilmesin bütün

cihan onun tahtı rububiyetindedir. ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ ondan başka ilâh yoktur. - Kemali

mahabbet ile sevilip gönül verilecek ve ibadet edilecek, emrine teslim olunacak ondan başka ma'bud

yoktur. Ma'bud ancak odur. Şuurların kavrayabildiği ve kavrayamadığı bütün emellere muradlara hâkim

ancak odur. Başkasından ummak biyhudedir, rububiyet de onun, ülûhiyyet de onundur.

﴿فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا﴾ onun için ancak onu vekîl tut - bütün işlerini onun görmesini iste, şuurf

dileklerin hepsinde onun emr-ü hukmünce yürü, ona dayan, ne senin kendinin ne de başkalarının

arzusuna göre yürüme, onun her hususta irade

Sh:»5432

ve kudreti nafizdir. Halbuki onun hukmüne uymayan her fikr-ü emel bâtıldır. O senin bütün umurunu islâh

ve tanzîme, ve sana husumet edecek olanların haklarından gelmeğe kâfidir.

İnsanların en mühim işleri esas i'tibariyle iki emre münhasırdır. Birisi Allah ile olan muameleleri

keyfiyeti, birisi de halk ile olan muameleleri keyfiyetidir. Evvelki kısım daha mühimm olduğu için Sûrenin

evelinden buraya kadar ona müteallık olan esaslar beyan olunduktan sonra ikinci kısım için de

buyuruluyorki: onu vekil tut 10. ﴿وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ﴾ ve agyarin diyeceklerine

sabreyle ﴿وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا﴾ ve onları bir hecri cemîl ile terk et - şimdilik

hallerine bırak.

HECRİ CEMİL, kalben ve fikren onlardan uzak durup fi'illerinde onlara uymamakla beraber

kötülüklerine karşılık vermeğe kalkışmayıp müsamaha ve idare ve güzel ahlâk ile husni muhalefet etmektir.

Ki bunun nazîri «

﴿فَاعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ﴾ . ﴿وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾ . ﴿سَلَامٌ
﴿عَلَيْكُمْ لَأَنْبَتِ الْجَاهِلِينَ﴾

kital emrinden evvel nâzil olup sonra kital emriyle nesh olduğuna kail olmuşlar. Diğer kısım ise bunun

kabule daha ziyade da'î olan hususatta Allahın iznine tutunmak olduğunu ve bu gibilere nesih vârid

olmayacağını söylemişlerdirki essahh olan budur **اه**. Amma onlar o kötülüklerinde devam etsinler

gitsinler mi? Diye kalbe bir ukde gelmemek ve bunun herhalde muvakkat olacağı anlatılmak için de

buyuruluyorki: 11. ﴿وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِيَ النَّعْمَةِ وَمَهَلْهُمْ قَلِيلًا﴾

ve bana bırak o ni'metler içinde zevk ederek yumuşak yaşamak isteyen refah sahibi münkirleri ve mühlet

ver onlara biraz - Keşşafın beyanı vechile nunun

fethiyle na'me, Fatihada da geçtiği üzere ni'metle tena'um tereffüh, kesriyle ni'me, in'am, zammiyle nu'me

meserret ma'nasındadır. « **أُولَى النِّعْمَةِ** » Refah sahibleri, zevkına düşkün kimseler demektirki

Kureyşin sanadîdi böyle idiler. Lisanımızda da ma'lûmdurki sen onu bana bırak demek ben onun tamamen

hakkından gelirim demektir. Ya'ni sen yorulma, merak etme, onları sırf benimle bırak ve acele etme onlara

çok değil biraz mühlet ver ben onların tamamen haklarından gelmeğe ve cezalarını vermeğe kâfiyim 12.

﴿ **إِنَّ لَدَيْنَا** ﴾ çünkü bizim yanımızda - sende olmıyan ve başkalarının yanında bulunmıyan

﴿ **وَجَحِيمًا** ﴾ ve şiddetli salgın nice tomruklar - görülmedik ağır ağır bukağılar ﴿ **أَنْكَالًا** ﴾

bir ateş var 13. ﴿ **وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ** ﴾ ve bugaza duran bir taam - zakkum, gıslîn, darf gibi ki

bugaza girdimi ne yutulur ne çıkarılabilir. ﴿ **وَعَذَابًا أَلِيمًا** ﴾ Ve her acıdan elîm, dayanılmaz bir

azâb vardır. - Rivayet olunuyorki, Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem bu âyeti okuyunca

haykırmıştı. Ve Haseni Basrî bir gün oruçlu iken akşam iftar edeceği sıra kendisine bir yemek getirilmişti,

tam o lâhzada bu âyet zihnine geliverdi, yemeği kaldırım dedi, ikinci akşam konuldu yine hatırına geldi, yine

kaldırım dedi, üçüncü gece yine öyle, Sabitî benaniye ve Yezîdi dabbîye ve Yahyelbekkâye haber verildi

onlar geldiler, nihayet biraz sevik şerbeti içmeyince bırakmadılar. Razî derki: bu dört mertebeyi ruhanî

ukubete haml ile anlamak da mümkündür:

ENKÂL, nefsin cismanî alâkalar ve bedenî lezzetler kaydında bağlanıp kalmasıdır. Çünkü o Dünyada bunlara mahabbet ve rağbet melekesini kazanmış olduğu için bedenden sonra hasret ve kaygusu artar kesb âletleri

Sh:»5434

harab olmuş kalmamış bulunduğu için o meleke onun halâs olup da ruh ve safa âlemine geçmesine mani' engeller, tomruklar halini alır. Sonra o ruhanî bağlantılardan ruhanî ateşler çıkar. Çünkü nefsin bedenî ahvale şiddetli meyli ile beraber onlara irmeğe imkân bulamaması - bir kimse aradığı birşey'i bulamadığı zaman gönlünün yanması gibi - şiddetli bir ruhanî yanışı iyecab ederki işte o cahîmdir. Sonra da o mahrumiyet gussalarını ve firak elemelerini yutmakla uğraşırki işte taamen zagussadır. Daha sonra da o bu ahval sebebiyle nuri ilâhînin tecellisinden ve mukaddesler silkine dizilmekten mahrum kalırki bu da hepsinden şiddetli olan azâbı elîmdir. Razî bunları söyledikten sonra bilhassa şu ihtarı da unutmayıp derki: sözüm yanlış anlaşılmasın ben âyetten murad yalnız bu ruhanî ma'nalardır demek istemiyorum. Diyorum ki âyet hem cismanî dört mertebenin husulünü hem de ruhanî dört mertebenin husulünü ifade eder. Ve ikisine de hamli mümteni' olmaz. Her ne kadar lâfız, meratibi cismaniyyeye nazaran hakikat, meratibi

ruhaniyyeye nazaran meşhur mecazi mütearef ise de **أهـ**. Ya'ni umuni mecaz ile hakikat ve mecazın

cem'i veya işaret ve delâlet sahihtir. Buna karîne ise Sûrenin başından beri gelen beyenatın yalnız

cismaniyyete münhasır olmaması ve elem-ü gussanın cismaniyyetten ziyade ruhaniyyet işi olmasıdır.

Çünkü ruh ile alâkası olmiyan cemadın yanışında azâb tesavvur olunmaz. Onların ne vakit olacağına

gelince 14. **﴿يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ﴾** ya'ni o günkü Arz ve dağlar

sarsılacak **﴿وَكَانَتِ الْجِبَالُ﴾** ve o sivrilip duran dağlar **﴿كَثِيبًا مَهِيلاً﴾** erimiş

kum yığınınına dönecek - Arz düpedüz olacak. Burada eriyen dağlar olacağı anlaşılıyor ki bu inkılâbda hepsi

sarsılmakla beraber bilhassa kodamanların yıkılacağına işaret vardır. (Sûrei Hakkaya bak).

Sh:»5435

Buraya kadar hitab Peygambere idi. Peygamberi bu suretle ihzardan sonra ilk evvel sebebi nüzul olan

Mekke müşrikleri dahil olmak üzere münkirlere hitaben risaleti Muhammediyyeyi i'lân için buyuruluyor ki

15. **﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا﴾** haberiniz olsun biz size bir Resul gönderdik -

Allahın emirlerini tebliğ eyliyecek. **﴿شَاهِدًا عَلَيْكُمْ﴾** üzerinize şâhid - kendisine karşı

yaptıklarınıza şâhid olarak küfürlerinize, tekziblerinize o Kıyamet günü aleyhinizde şehadet edecek

﴿كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا﴾ Firavne bir Resul gönderdiğimiz gibi - o

Mûsâ idi. Bu teşbihte üç ma'nâ vardır.

BİRİSİ, Sûrei Bakarede ve Sûrei Safta geçtiği üzere Tevrat'ta Hazreti Mûsâya hitaben âhir zaman

Peygamberi hakkında «senin gibi bir Resul» diye haber verilmiş olan Resulün bu Peygamber olduğunu

beyandır.

İKİNCİSİ, o vakit Mekke Cumhuriyetini idare eden müşriklerin Firavin gibi zulüm ve istibadlarına

işarettir.

ÜÇÜNCÜSÜ de netice olan şu inzarı anlatmaktadır. 16. ﴿فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ﴾ Ki

Firavin o resule isyan etti ﴿فَاخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلاً﴾ de biz o Firavni vahîm bir tutuşla

tuttuk alıverdik - Firavin öyle olunca 17. ﴿فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ﴾ o halde siz nasıl

korunabilirsiniz eğer küfrederseniz? ﴿يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا﴾ o günkü yeni

doğmuş çocukları ak saçlı kocalara çevirir - o kadar korkunç o kadar şiddetli acı bir gün, çünkü meseldir,

gam ve keder saçlar ağartır. Maamafih bunda o

günün gelmesine, yeni neslin ihtiyarlık çağına girecekleri bir zaman kadar müddet bulunduğuna ve

batından batna inkilâbata da bir işaret dahi olabilir. 18. ﴿السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ﴾ o gün ki Semâ

onunla çatlıyacaktır. - O öyle dehşetli bir gün ki yalnız dağlar erimek, çocuklar kocalmakla kalmıyacak o

yüksek Semâ bile yarılıp ayrılacak emri ilâhî vârid olup yeni bir âlem kurulacak, böyle şey olur mu

denilmesin ﴿إِنَّ هَذِهِ﴾ Allahın va'di yapıla gelmiştir. 19. ﴿كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا﴾

işte bu ihtar, bu inzarları ihtiva eden bu âyetler ﴿تَذَكُّرًا﴾ bir tezkire - bir öğüd, ve nasihati

tazammum eden bir tebliğdir. ﴿فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا﴾ Artık dileyen

rabbına bir yol tutar - o günün şiddet ve dehşetinden korunmak ve rabbına selâmetle irmek için iman ve

itaat ve husni amelle Allaha tekarrüb etmeğe çalışır.

﴿٢٠﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ
وَأُثُلَيْهِ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ
أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَأُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ
أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ

مَنْ فَضَّلَ اللَّهَ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَأُوا مَا تيسَّرَ
مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا
وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا
وَأَعْظَمَ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا لِلَّهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٤٣٧﴾

Sh:»5437

Meali Şerifi

Filhakıka rabbın biliyor ki sen muhakkak gece üçte ikisine yakın ve yarısı ve üçte biri kalkıyorsun
beraberindekilerden de bir tâife, halbuki geceyi gündüzü Allah takdir eder, bildi ki siz onu bundan öte
başaramazsınız, onun için size lutf ile ircaı nazar buyurdu, bundan böyle Kur'andan ne kolay gelirse
okuyun, bildi ki içinizden hastalar olacak, diğeri bir takımları Allahın fazlından bir kâr aramak üzere Yer
yüzünde yol tepecekler, diğeri bir takımları da Allah yolunda çarpışacaklar, o halde ondan ne kolay gelirse
okuyun ve namazı kılın ve zekâtı verin ve Allaha karzı hasen takdim edin, kendilerinizin hesabına hayr

olarak her nede takdim ederseniz onu Allah yanında daha hayırlı ve ecirce daha büyük bulacaksınız, hem

de Allaha istiğfar edin, şübhesiz ki Allah gafurdur rahîmdir 20

20. ﴿إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ﴾ - Balâda geçtiği üzere bu âyetin sonradan nâzil olup Sûrenin

evvelindeki kıyamı leyl emrini tahfif ve ta'dîl etmiş olduğunda ittifak vardır. Ancak yine Mekkedemi yoksa

sonradan Medînedemi nâzil olduğunda ve tahfif ve neshîn keyfiyyetini ta'yinde ihtilâf edilmiştir. Hazreti

Aişeden bu âyetin « يَا أَيُّهَا الْمَزْمَلُ قُمْ اللَّيْلَ » den sekiz ay sonra nâzil olup baştan

farîza gibi yazılmış olan kıyamı leyli farza irca' ederek ziyadesini nesh etmiş ve tetavvua bırakmış olduğuna

dair de ba'zı rivayet vardır. Lâkin İbni cerîrin kaydettiği bu rivayetin zâhirine

Sh:»5438

nazaran bütün Sûrenin Medenî olması lâzım geliyor. Halbuki Sûrenin evveli Mekkî olmasında ihtilaf

görülmüyor, İbni Abbastan da: Müzzemmilin evvelindeki « قِيَامَ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا »

mü'minlere çok meşakkatli idi, şehri Ramazanda kıyımları gibi kaim oluyorlardı, sonra tahfif olundu. Allah

tealâ merhamet buyurdu da ondan sonra «

«عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضًى وَأَخْرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ» ilâ

kavlihî « فَاَقْرُوا مَا تيسَّرَ مِنْهُ » inzal buyurdu, elhamdülillâh genişletti de daraltmadı. Evveli ile

âhiri arasında bir sene kadar olmuştu اِهـ . Katadeden: « يَا أَيُّهَا الْمَزْمِلُ » nâzil oldu bir sene

veya iki sene kıyam ettiler o derece ki ayakları ve sakları şişerdi, nihayet «

« يَا أَيُّهَا الْمَزْمِلُ » nâzil oldu. Nâs istirahat etti. Hasenden: « فَاَقْرُوا مَا تيسَّرَ مِنْهُ »

âyeti nâzil olunca müslimler bir sene kıyam ettiler, kimi takat getirdi kimi getirmede, nihayet ruhsat nâzil

oldu, elhamdülillâh farîzadan sonra tetavvu'. Abd ibni humeydin, Ya'kub, Ca'fer tarikıyla Saıydden

rivayetinde ise Allah tealâ Peygamberine « يَا أَيُّهَا الْمَزْمِلُ » indirdiğinde Peygamber

sallallahü aleyhi vesellem bu hâl üzere on sene kaldı gece Allahın emri vechile kalkardı, Ashabından bir

tâifede onunla beraber kaim olurlardı, Allah tealâ on seneden sonra «

انَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ
« وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ » ilâ kavlihî « وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ » indirdi, on seneden

sonra tahfif buyurdu.

Bir takımları da bu « انَّ رَبَّكَ » âyetinin Medenî olduğuna kail olmuşlardır. Ebu Hayyan buna

cumhur kavli demiş ise de öyle de görülmüyor. Deniliyorki buna Medenî diyenler, bu âyette «

« وَأَتُوا الزَّكَاةَ » emrinin bulunmasını nazarı i'tibara almışlar, zekât Medîne'de farz kılınmış olduğu

için bu âyetin de Medenî olması lâzım gelir demişlerdir. Buna cevaben ise Medîne'de farz kılınan asıl zekât olmayıp Sûrei Berâe âyeti mucebince masriflerin, nasîblerin ta'yini olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Mekkî olan Sûrelerde de esas i'tibariyle zekâta dair âyetler bulunduğu inkâr olunamaz. Bizim kanaatimizce bu âyetin Medenî

Sh:»5439

olduğunu andıran bir karîne daha vardır. «وَأَخْرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»

fıkrasıdır. Çünkü bunda fısebîlillah kıtâle izin ma'nası vardır. Halbuki kıtâle izin, Medenî olduğunda ittifak vardır. Halbuki kıtâle izin, Medenî olduğunda ittifak vardır. Gerçi bunda mukatele edin veya me'zunsunuz denilmiyor, mukatele edecekler veya edenler olacak diye haber veriliyor. İstıkbale aid olsa da filhal neshin esbabından sayılması ve sarahaten mevzuı bahs edilmesi ihzarî mahiyette olsun bir izne delâlet etmekten de halî kalmıyor. Halbuki buradan başka Mekkî bir âyette kıtâlden sarahaten bahsedilmemiş bulunmasına nazaran bunun Medenî olması bize zekât fıkrasından daha vâzıh görünüyor. Müfessirîn ise bundan bahsetmemiş yalnız zekât emri dolayısıyla ihtilâf nakleylemişlerdir. Bütün bunları mülâhazadan sonra şu kanaat hasıl oluyorki bu âyetin hepsi değilse bile lâekal bir iki cümlesi Medenî olmak geriktir. Maamafih

herhangisi olursa olsun bu âyet Sûrenin başındaki gece kıyamı emrinin şiddetini, mikdarını tahfif etmiş, beş

vakit namaz farz kılındıktan sonra akşam, yatsı gece kıyamı cümlesinden kalarak teheccüdün vucubu

nedbe tehavvül eylemiştir.

Buyuruluyorki: filhakika rabbın biliyorki

﴿أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيْ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ﴾ sen muhakkak,

gecenin sülûsanına yakın ve nısfı ve sülûsü kaim oluyorsun - demekki a'zamî kıyam müddeti sülûsandan

biraz eksik «أَوْ زِدْ» vasatîsi, nısfı asgarîsi, «أَوْ انْقُصْ» sülûs oluyordu. Bu kıraette «

«ثُلُثَيْ» mensub olarak «أَدْنَىٰ» üzerine ma'tuftur.

EDNÂ, yakın veya ekall demektir. Nafi', Ebu amr, İbni Âmir, Ebu Ca'fer, Ya'kub kırâtlerinde ise «ثُلُثَيْ»

» üzerine atf ile mecrur okunur. Buna göre ma'na: sen gecenin sülûsanından ve nısfından ve sülûsünden

az kalkıyorsun demek olur. Bu surette a'zamîsi sülûsandan, nısfı veya biraz fazla, vasatîsi nısfıtan az sülûs,

asgarîsi de

sülüsden az, rubu' miktarıdır. Şu halde on iki saatlik bir gecede ekalli üç veya dört saat, ortası dört veya beş

saat, en fazlası da altı veya yedi saat kalkılıyormuş demek olur.

﴿وَطَائِفَةٌ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ﴾ Sen de kalkıyorsun seninle beraber olanlardan bir tâife de -

ya'ni Ashabından bir cemaat da kalkıyor, demekki hepsi değil, demekki hepsine farz değildi veya hepsi

dayanamıyordu - ﴿وَاللَّهُ يَقْدِرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾ geceyi de gündüdü de Allah takdir

eder. - İkisinin de hakikî mikdarını ancak o biçer ve o bilir ve o bütün zamanı bilir. - ﴿عِلْمٍ﴾ İlimi

ezelîsiyle bilmişirki ﴿أَن لَّنْ تَحْصُوهُ﴾ siz onu, o gecenin takdirini ihşa edemezsiniz. -

Bunda iki ma'na vardır. Birisi her gecenin saatlerini bütün küsûratiyle alesseviyye ve tamamen sayacak

vechile takdir edemezsiniz. Çünkü gece ve gündüz ihtilâf eder. Kesirler takdiri beşerin fevkında

namütenahîye gider, uyku halinde ise temyiz bulunmaz. Bundan dolayı bu emri tamamen yerine getirmek

hepinizin yapabileceği bir iş olmamakla beraber sen ve ba'zı Ashabın gibi yapacak olanlarınız da ihtiyat

olmak için fazlasını tutarak zahmetler, meşakkatler çekersiniz. İhşa, zamirin takdire ircaiyle Keşşafın ve bir

çoklarının ihtiyar ettiği bu ma'na haddizatında doğru olmakla beraber bu yalnız istikbale aid değil, emrin

bidayetinde de böyle olduğu cihetle bu ilme nazaran ibtidai emrin pek yerinde olmamış olması gibi yanlış

bir düşünce hatıra getirebilir. Bunun için « تَحْصُوهُ » zamirini Taberanînin rivayeti vechile kıyama irca'

ederek takdir ve ihsayı şu ma'nâ ile anlamak daha sade ve pürüzsüzdür. Daha ileride hepiniz bu kıyamı
tamamiyle başarmazsınız, başa çıkaramazsınız. Geceyi gündüzü, zamanların hal ve istikbalde bütün
tehavülâtını takdir eden ve bilen Allah sizin bu gece kıyamını ileriye doğru

Sh:»5441

hepinizin tamiyle iyfaya takat getiremeyeceğinizi, başaramıyacağınızı ezelden bilmiş ve o suretle kıyam
emrini verirken de bunu bilerek haddizatinde muvakkat olmak üzere ibtidaen Sûrenin başında işaret
edildiği vechile ilerisi için bir hazırlık mahiyetinde olarak vermiş, şimdiye kadar o ihzar yapılmış, bundan
sonra ise işin genişlemesi ve ta'mimi maksud ve hepinizin o zor kıyamı hakkıyla yapamıyacağı da
indiilâhîde ma'lûm bulunmuş olduğundan onun ta'dil ve tahfifi zamanı gelmiştir.

﴿فَتَابَ عَلَيْكُمْ﴾ Onun için Allah sizlere ilm-ü lûtfiyle yeniden nazar buyurdu - tevbe ve salâh

ile müraceat edenlere tevbelerinin kabulüyle tekrar nazar ve merhamet buyurduğu gibi sizlere de yeniden

lûtuf ve merhametiyle nazar buyurdu. O ağır kıyamın ağırlığını nesh edip kolaylaştırarak yeniden şu emri

verdi ﴿فَاقْرَؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ﴾ bundan böyle Kur'andan kolay geleni okuyun -

gece kıyamından, kırâetten büsbütün vaz geçin değil, aslı kıyam emri nesh olunmuyor yine kalkın, fakat

nısfı veya daha azı veya daha çoğu miktarlarıyla ve uzun uzadıya tertil kaydıyla mukayyed olmayarak

Kur'an ve kırâet denile bilmek şartıyla ne miktar kolayınıza gelirse o kadar okuyun, o kadar kıyam edin.

Burada zikri lâzım üç mes'ele vardır:

BİRİNCİSİ, kırâet, bunda iki kavil vardır. Müfessirînden bir çokları demişlerdirki « قُمْ الَّيْلَ » emrine

tam tekabül edebilmek için burada kırâetten murad namazdır. Kırâet namazın erkânından olduğu için cüz

zikrolunup kü'l murad olunmuştur. Netekim kıyam, rüku', sükud her biriyle de böyle namazdan ta'bir olunur.

Buna göre ma'na gece namazından kolayınıza geldiği kadar kılın, demektir.

Sh:»5442

Namaz ma'nası murad olunmak hasebiyledirki evvelki zor olan kıyama leyl neshedilmiş, onun yerine kolayı

emr olunmuş olur. Buna akşam ve yatsı namazları diyenler olmuş, teheccüdün vücubu nesholunup tetavvu'

ve ihtiyara bırakıldığını söyleyenler olmuştur. Fil'vaki' bu kırâette namaz veya kıyam kaydı gözetilmediği

surette « قُمْ الَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا » emrindeki zorluğun Kur'andan kolay geleni okumakla tahfif

veya nesh olunması lâzım gelmez. Olsa olsa bu emir yalnız « رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا » emrine

tekabül etmiş olur. Halbuki bu âyetin siyaki tahfif içindir. Teyessür de buna delâlet eder demek olur.

Mecaza daî ve karîne bu demek olur. Ancak bu surette Kur'an ismi de «

« **إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا** » gibi kırâet ma'nasına masdar olarak salâtta mecaz

olmak ve kırâetin kolaylığı da bil'bare değil, erkânından bulunduğu namazın kolaylığı dolayısıyla mülâhaza

edilmek ıktiza eder. Bunlar ise zâhirin pek hılâfıdır. Bunun için hem Kur'an ve kırâetin hakikat ma'nâsı

muhafaza edilmek hem de namaz ma'nası gözetilmek için « **قُمِ اللَّيْلَ** » de «

« **فَا** » ların « **قُمِ إِلَى الصَّلَاةِ** » takdirinde namaza kalkmak ma'nâsiyle mevzuı bahs olan kıyamı « **فَا** » ların

terettübü karînesiyle burada da kıraete kayd olarak mülâhaza etmek kâfidir ki ma'nâ «

« **فَاقْرَأُوا فِي الْقِيَامِ أَيِ الصَّلَاةِ مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ** » = ya'ni namazda

Kur'andan kolayınıza geleni okuyun» o kadar kâfidir demek olur. Ve tahfif fahvâyi kelâmadan anlaşılması

olur. Diğer bir kısım müfessirîn ise « **فَاقْرَأُوا** » gece namazla değil, aynen Kur'an kırâetiyle emirdir.

Binaenaleyh her gece lâekall elli âyet okumalı demişlerdir.

İKİNCİSİ, emrin zâhiri yine vücub içindir. Ya'ni gece kıyam ve kırâet yine farz, ancak evvelki gibi ihşa

edilemeyecek vechile çok olmak şart değil, kolayına geldiği kadar demektir. Bu surette bunun da neshi

ikinci « **فَاقْرَأُوا وَاقِيمُوا الصَّلَاةَ** » emirleriyle vaki' olmuş olur. Murad yalnız kırâeti Kur'an

olduğuna göre de her gece biraz Kur'an okumak bu vechile farz olmuş olur. Ki bu namazda

da

Sh:»5443

namaz haricinde de olabilir. Lâkin bir kısım mfessirn « مَاتَيْسَرَ » kolayla gelen ta'birinden ihtiyara

tefviz ma'nâsı anlaşılacağına mebniy bu emrin nedib veya ibaha için olduğuna kail olmuşlardır ki Ebu

Hayyan buna Cumhur kavli demiřtir.

ÜÇÜNCÜSÜ « مَاتَيْسَرَ مِنَ الْقُرْآنِ » Kur'andan kolayla gelen ne kadar olabilir? Bu alel'itlak

mülâhaza edildiği surette takat dahilinde olarak yormayacak, zahmet vermeyecek kadar demek

olacağından bu ise eşhasın ve halin ihtilâfına göre fark edebileceğinden zâhirine nazaran ta'yin olunamaz.

Bununla beraber mutlak kırâet ma'nâsına haml edenler usuli âdete ve eslâfın i'tiyadına nazaran lâekall elli

âyet olmalıdır demişlerdir. Lâkin her farzda esas olarak sâbit mıkdar ta'yini zarur olmak hasebiyle

namazda rkn olan farz kırâetin ednâ mertebesi olmak üzere İmamı a'zam Ebu Hanîfeden bu hususta 

rivayet vardır. - 1: Lâekal kısa bir âyet olmalıdır. - 2, Kur'an ismi itlak olunacak ve bir insan hitabına

benzemiyecek kadar olmalıdır. - 3, Lâekal üç kısa âyet veya bir uzun âyet olmalıdır. Çünkü en kısa sûre, üç

kısa âyettir. Bu rivayet imameynin de kavlidir, müftabih olan da budur. İmam Mâlik ve Şaffi lâekal fâtiha

okumak farzdır. Zira « لَا صَلَاةَ إِلَّا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ » Fâtihasız namaz yoktur»

hadîsi şerifi bunu ifade eder demişlerdir. İmamı a'zam vâcib ile farzı fark ederek bu hadîs ile namazda

Fâtihanın vücbu sâbit ise de « مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ » ile sâbit olan farzıyyet mutlak olduğuna

ve binaenaleyh kasden Fâtiha terk edildiği surette namazın iadesi lâzım gelirse de sehven terk edildiği ve

secdei sehiv de yapılmadığı surette vakit geçmiş ise o namazın iadesi vâcib olmayıp müstehabb olacağına

kail olmuştur. Burada bir de şundan gaflet etmemek lâzım gelir ki « مِنَ الْقُرْآنِ » de « مِنْ » bil'ittifak

beyaniyyedir. Binaenaleyh « مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ » Kur'andan bir cüz'e mahmul, ya'ni bir Sûre

veya bir yâhud bir kaç âyet gibi yine Kur'an ıtlakı sahih olan bir cüz'u demektir.

Sh:»5444

Şimdi bu teyessürün ve neshin istikbale müteallık olmak üzere hikmeti beyan olunarak buyuruluyorki

﴿عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضًى﴾ Allah ılmı ezelfisinde bildiki sizin içinizden

hastalar olacak ﴿وَأُخْرُونَ﴾ diğeri bir takımları da olacak

﴿يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ﴾ Allahın fadlından talebde

bulunmak üzere yer yüzünde yol tepecekler - ticaret için şuraya buraya sefer edecekler

﴿وَأَخْرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ diğer bir takımları da olacak Allah yolunda

çarpışacaklar - mücahede edecekler. Bunlar için ise balâda zikrolunan - kıyamı leyl müteazzir olacak, o

emri yerine getiremeyecekler. Burada Allahın fadlından kesb-ü ticaret için sefer edenlerle fısebîlillah

çarpışacak mücahidlerin yanyana zikredilmiş olmalarında bunların ikisinin de ecirde birbirlerine yakın

olduklarına işaret vardır. Beyhekî Şuabı iymanda ve daha diğerleri Hazreti Ömer radiyallahü anhten rivayet

etmişlerdirki: bana ölümün geleceği haller içinde fısebîlillâh cihaddan sonra en sevgili hal, ben bir dağın iki

şu'besi arasında Allahın fadlından talebde bulunduğum bir sırada ölümün bana gelmesidir, demiş ve bu «

﴿وَأَخْرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ âyetini okumuştur. İbni merduyenin İbni Mes'uddan

rivayet ettiği bir hadîste de Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem: her kim müsliman beldelerinden birine

bir taam celbeder de onu gününün fiatıyla satarsa herhalde Allah yanında onun için bir menzile olur,

buyurmuştur. Sonra bunu okumuştur. «

﴿وَأَخْرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَخْرُونَ
﴿يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ Hasılı bunlar ve bunlar gibi gözetilmeleri ve çalışmaları lâzım

gelen bir takım ma'ziret ashabı skıyamı leylî başaramıyacaklarını Allah bildiği cihetle

﴿فَاقْرَأُوا مَا تيسَّرَ مِنْهُ﴾ bundan

Sh:»5445

böyle ondan, ya'ni Kur'andan kolay geleni okuyun -

﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾ ve sade farz olan vakit namazını kılın ve zekâtı verin. ﴿وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا﴾ ve Allaha karzı hasen takdim edin - ileride

sevabını almak üzere husni niyyet ve ihlâs ile ödünç verir gibi hayır yolunda infikatta bulunun (Sûrei

Bakarede ve sûrei Hadîd de ve sûrei Tegabünde ve emsalinde geçen nazîrlere bak).

﴿وَمَا تَقْدِمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا﴾
﴿وَأَعْظَمَ أَجْرًا﴾ Ve çünkü nefisleriniz için herne hayır takdim ederseniz Allah yanında onu hayır
ve ecri daha büyük olarak bulacaksınız ﴿وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ﴾ hem de Allaha istiğfar ederek
bütün ahvalinizde mağfiretini isteyin ﴿إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ çünkü Allah gafurdur. -

İsteyenleri mağfiret ve rahmetiyle begâm eder.

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَلَا تَجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ
وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ، بِحُرْمَةِ مَا أَنْزَلْتَ عَلَى رَسُولِكَ سَيِّدِ

الْمُرْسَلِينَ . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ عَلَىٰ آلِهِ وَ سَلَّمَ .

"Allah'ım! Peygamberlerin efendisi olan Resulüne (s.a.v) indirdiğin Kur'ân hürmetine bizlere ve iman ile

bizleri geçmiş olan kardeşlerimize mağfiret buyur, merhamet et. Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın.

Amin.!